

صلى الله عليه وسلم

مدیریت تحصیلات تکمیلی

دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه زبان و ادبیات فارسی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته زبان و ادبیات فارسی

بررسی جنبه های حماسی، دینی و تاریخی در حمله

حیدری باذل مشهدی

استاد راهنما :

دکتر محمد مجوزی

استاد مشاور:

دکتر محمد میر

تهیه و تدوین:

مریم خط کار

بهمن ۹۱

تقدیم:

تقدیم به مهربان ترین پدر و صبورترین مادر.

آنان که توانشان رفت تا به توان برسم و مویشان سپیدکشت تا رویم سپید بماند.

آنان که راستی قائم در سنگستی قاتشان بقایافت.

آنان که وجودم برایشان همه نج بود و وجودشان برایم همه مهر.

تقدیم به خواهر عزیزم زینب به پاس محبت های بی دریغش.

و همچنین تقدیم به همه کسانی که متفاوت می بینند و متفاوت می اندیشند.

با تقدیر و سپاس:

از مدرسه مادر عزیزم

و همچنین اساتید گرامر، گروه زبان و ادبیات فارسی و همکلاسی‌های خوبم.

چکیده

میرزا محمد خان، متخلص به باذل (فوت ۱۱۲۴ - ۱۱۲۳ ه.ش)، از سرایندگان سده دوازدهم هجری است که در دهلی کنونی متولد شد. باذل، سراینده اولین منظومه دینی با عنوان حمله حیدری است که اثر گرانقدرش مبتنی بر ۲۴۰۰۰ هزار بیت در بحر متقارب، مشتمل بر ذکر رشادت‌ها، شجاعت‌ها و مناقب حضرت علی و جنگ‌های تاریخی صدر اسلام می باشد. از آن جا که حمله حیدری، با مضامین حماسی، دینی و تاریخی در آمیخته است، در جنبه‌های حماسی آن می توان به ویژگی‌هایی چون نبردهای تن به تن، مفاخره و رجز خوانی، نیروهای غیبی، مکار بودن پهلوانان در معنای مثبت، پیشگویی، خواب و رؤیا، خارق‌العاده بودن اعمال قهرمان حماسه، کین خواهی و انتقام، نام و ننگ، بزم و رزم، اشاره کرد و جنبه دینی آن، بازتاب اصول و فروع دین، معجزات، آیات و احادیث نبوی و دعوت به اسلام را در برمی گیرد. در جنبه تاریخی آن، با توجه به تأکید باذل بر رعایت اصل امانت‌داری و واقع‌گویی می توان به ویژگی‌هایی همانند تاریخ بر پایه تحلیل، امانت‌داری و عدم تعصب در نقل وقایع، نقل تاریخ از زبان معتمدان و راویان راستگوی اهل بیت اشاره کرد. در این پژوهش که به شیوه تحلیلی - توصیفی انجام شده است، در پی بررسی مضامین حماسی، دینی و تاریخی حمله حیدری می باشیم.

واژگان کلیدی: باذل، حمله حیدری، حماسه، دین، تاریخ

فهرست مطالب

عنوان ..... صفحه

فصل اول: مقدمه و کلیات.....	۱
مقدمه.....	۲
۱-۲-سؤالات تحقیق.....	۳
۱-۳-پیشینه تحقیق.....	۳
۱-۴-فرضیات تحقیق.....	۴
۱-۵-اهداف تحقیق.....	۴
۱-۶-کاربرد تحقیق.....	۵
۱-۷-استفاده کنندگان.....	۵
۱-۸-روش انجام تحقیق.....	۵
۱-۹-ساختار پژوهش.....	۵
۱-۱۰-زندگی نامه و آثار باذل.....	۶
۱-۱۰-۱-معرفی منظومهٔ حملهٔ حیدری.....	۷
۱-۱۰-۲-دلیل نامگذاری حملهٔ حیدری.....	۱۱
فصل دوم: حماسه و سیر حماسه سرایی.....	۱۵
۲-۱-تعریف حماسه.....	۱۶
۲-۲-ثب حماسه.....	۱۶
۲-۳-انواع حماسه.....	۱۷
۲-۳-۱-حماسه های اساطیری.....	۱۷

۱۷	.....حماسه‌های پهلوانی.....۲-۳-۲
۱۸	.....حماسه‌های دینی.....۲-۳-۳
۱۸	.....حماسه‌های سنتی.....۲-۳-۴
۱۸	.....حماسه‌های ثانویه یا حماسه‌های ادبی.....۲-۳-۵
۱۹	.....حماسه‌های متأخر یا سومین.....۲-۳-۶
۱۹	.....ویژگی‌های حماسه.....۲-۴
۲۲	.....ارتباط حماسه و اسطوره.....۲-۵
۲۳	.....سیر تطور حماسه‌سرایی در ایران.....۲-۶
۲۳	.....حماسه‌سرایی در دوره باستان.....۲-۶-۱
۲۴	.....حماسه در ادبیات اوستایی.....۲-۶-۲
۲۵	.....حماسه در ادبیات پهلوی.....۲-۶-۳
۲۵	.....حماسه‌سرایی بعد از اسلام.....۲-۶-۴
۲۶	.....انحطاط حماسه‌های ملی و ظهور حماسه‌های تاریخی و دینی.....۲-۷
۲۷	.....حماسه دینی.....۲-۸
۲۸	.....خاستگاه حماسه دینی.....۲-۸-۱
۲۸	.....مشکلات سرودن حماسه دینی.....۲-۸-۲
۲۹	.....معروف‌ترین های دینی حماسه.....۲-۸-۳
۳۰	..... فصل سوم: ویژگی‌های حماسی حمله حیدری .....
۳۱	.....حماسه.....
۳۱	.....ویژگی‌های محتوایی حماسی در حمله حیدری.....۳-۱-۱
۳۱	.....آثار حماسی متضمن جنگاوری، بهادری و شهسواری‌هاست.....۳-۱-۱-۱
۳۱	.....نبرد تن به تن.....۳-۱-۱-۲

- ۳۲ ..... ۳-۱-۱-۲-۱- نمونه‌های نبردهای تن به تن در حمله حیدری
- ۳۶ ..... ۳-۱-۱-۲-۲- کاربرد ابزار و آلات جنگی در نبردهای تن به تن
- ۳۹ ..... ۳-۱-۱-۲-۳- مفاخره و رجز خوانی
- ۴۲ ..... ۳-۱-۱-۲-۴- تحقیر حریف
- ۴۳ ..... ۳-۱-۱-۲-۵- تهدید حریف
- ۴۵ ..... ۳-۱-۱-۲-۶- اذن خواهی از فرمانده برای نبرد با دشمن
- ۴۷ ..... ۳-۱-۱-۲-۷- مبارزه و حریف طلبی
- ۴۹ ..... ۳-۱-۱-۲-۸- خشم و غضب
- ۴۹ ..... ۳-۱-۱-۲-۹- نمونه‌های خشم و غضب پهلوانان نسبت به یکدیگر در نبردهای تن به تن
- ۵۰ ..... ۳-۱-۱-۲-۱۰- نام خواهی
- ۵۱ ..... ۳-۱-۱-۲-۱۱- نمونه‌های نام خواهی در حمله حیدری
- ۵۳ ..... ۳-۱-۱-۲-۱۲- زبان آوری
- ۵۳ ..... ۳-۱-۱-۲-۱۳- نمونه‌های زبان آوری در نبردهای تن به تن
- ۵۴ ..... ۳-۱-۱-۲-۱۴- باز داشتن از جنگ
- ۵۴ ..... ۳-۱-۱-۲-۱۵- نمونه‌های بازداشتن از جنگ در حمله حیدری
- ۵۵ ..... ۳-۱-۲-۱- پیشگویی
- ۵۶ ..... ۳-۱-۲-۱-۱- نمونه پیشگویی‌های پیامبر
- ۵۸ ..... ۳-۱-۲-۱-۲- نمونه پیشگویی با علم نجوم
- ۵۹ ..... ۳-۱-۲-۱-۳- خواب و رؤیا در حمله حیدری
- ۵۹ ..... ۱-۳-۱-۲-۱-۳- خواب و رؤیاهای پیشگو
- ۶۱ ..... ۳-۱-۲-۱-۴- خواب و رؤیاهای صادق
- ۶۳ ..... ۳-۱-۳- خارق العاده بودن اعمال قهرمان حماسه

- ۶۵ ..... ۳-۱-۴- نیروهای غیبی و متافیزیک
- ۶۹ ..... ۳-۱-۵- مکار بودن در معنی مثبت
- ۷۲ ..... ۳-۱-۶- مواجه شدن قهرمان با ضد قهرمان
- ۷۲ ..... ۳-۱-۷- حضور قهرمان در همه آفاق
- ۷۳ ..... ۳-۱-۸- بزم و رزم
- ۷۵ ..... ۳-۱-۹- نام و ننگ
- ۷۷ ..... ۳-۱-۱۰- کین خواهی و انتقام
- ۷۹ ..... ۳-۱-۱۱- قهرمان منظومه حیدری
- ۸۰ ..... ۳-۱-۱۱-۱- شجاعت و دلوری
- ۸۱ ..... ۳-۱-۱۱-۲- قدرت و نیروی بازو
- ۸۱ ..... ۳-۱-۱۱-۳- مردی و جوانمردی
- ۸۱ ..... ۳-۲- ویژگی‌های ادبی
- ۸۲ ..... ۳-۲-۱- استعاره
- ۸۳ ..... ۳-۲-۲- تشبیه
- ۸۴ ..... ۳-۲-۳- توصیف
- ۸۵ ..... ۳-۲-۴- اغراق
- ۸۷ ..... ۳-۳- ویژگی‌های زبانی
- ۸۷ ..... ۳-۳-۱- موسیقی بیرونی
- ۸۷ ..... ۳-۳-۱-۱- وزن و قالب
- ۸۷ ..... ۳-۳-۱-۲- قافیه
- ۸۷ ..... ۳-۳-۱-۲-۱- نمونه‌های قافیه اسمی
- ۸۸ ..... ۳-۳-۱-۲-۲- نمونه‌های قافیه فعلی

- ۱۰۶ ..... ۴-۱-۱-۱-۷-تلمیح به آیات.....
- ۱۰۸ ..... ۴-۱-۱-۱-۸-فرستادگان و رسولان الهی.....
- ۱۰۹ ..... ۴-۱-۱-۱-۹-عفو و بخشایش الهی.....
- ۱۱۰ ..... ۴-۱-۱-۱-۱۰-خشم و غضب الهی.....
- ۱۱۰ ..... ۴-۱-۱-۱-۱۱-خرد و خردورزی.....
- ۱۱۱ ..... ۴-۱-۱-۱-۱۲-دعا و مناجات.....
- ۱۱۲ ..... ۴-۱-۱-۱-۱۳-ساختار دعا و مناجات در حمله حیدری.....
- ۱۱۲ ..... ۴-۱-۱-۱-۱۴-دعاهای خیری که برای مغفرت و بخشایش از خداوند مطرح شده است.....
- ۱۱۴ ..... ۴-۱-۱-۱-۱۵-دعاهایی که برای نصرت و ظفر از حق تعالی درخواست شده است.....
- ۱۱۵ ..... ۴-۱-۱-۱-۱۶-دسته دیگر دعاها، دعاهایی هستند که در جنبه منفی و نفرین به کار می‌روند.....
- ۱۱۶ ..... ۴-۱-۱-۱-۱۷-دسته دیگر، دعاهای خیری است که در حق اطرافیان بیان شده است.....
- ۱۱۷ ..... ۴-۱-۱-۱-۱۸-دسته دیگر از دعاها، جنبه خانوادگی دارند.....
- ۱۱۹ ..... ۴-۱-۱-۱-۱۹-دسته دیگر دعاها در حمله حیدری، دعاهایی است که برای انجام کارهای خارق‌العاده یا همان معجزه نمود دارد.....
- ۱۱۹ ..... ۴-۱-۱-۱-۲۰-دسته دیگر از دعاها، برای شفا درخواست شده‌اند.....
- ۱۲۰ ..... ۴-۲-۱-۲-۱-نبوت (مدح و ستایش پیامبر و بازتاب سیره نبوی).....
- ۱۲۱ ..... ۴-۲-۱-۲-۱-مدح و ستایش پیامبر.....
- ۱۲۳ ..... ۴-۲-۱-۲-۲-بازتاب سیره نبوی.....
- ۱۲۳ ..... ۴-۲-۱-۲-۳-دعا و استعانت.....
- ۱۲۴ ..... ۴-۲-۱-۲-۴-توکل به خدا.....
- ۱۲۵ ..... ۴-۲-۱-۲-۵-شکرگزاری.....
- ۱۲۶ ..... ۴-۲-۱-۲-۶-صبر و استقامت.....
- ۱۲۶ ..... ۴-۲-۱-۲-۷-عاطفه و محبت.....

- ۱۲۷ ..... ۴-۲-۱-۲-۸-یتیم نوازی
- ۱۲۷ ..... ۴-۲-۱-۲-۹-عیادت از بیماران
- ۱۲۸ ..... ۴-۲-۱-۲-۱۰-تعاون و همیاری
- ۱۲۹ ..... ۴-۲-۱-۲-۱۱-ساده زیستی
- ۱۲۹ ..... ۴-۲-۱-۲-۱۲-عدالت و انصاف
- ۱۳۰ ..... ۴-۲-۱-۲-۱۳-مشورت و رأی‌زنی
- ۱۳۱ ..... ۴-۲-۱-۲-۱۴-وفای به عهد
- ۱۳۱ ..... ۴-۲-۱-۲-۱۵-عیب پوشی
- ۱۳۲ ..... ۴-۲-۱-۲-۱۶-سخاوت و بخشش
- ۱۳۳ ..... ۴-۲-۱-۲-۱۷-عفو و گذشت
- ۱۳۴ ..... ۴-۳-۱-۳-۱-امامت (مدح و ستایش امام زمان (عج) و حضرت علی و ویژگی‌های اخلاقی ایشان)
- ۱۳۴ ..... ۴-۳-۱-۳-۱-۱-مدح و ستایش امام زمان (عج)
- ۱۳۵ ..... ۴-۳-۱-۳-۲-مدح و ستایش حضرت علی (ع)
- ۱۳۷ ..... ۴-۳-۱-۳-۳-ویژگی‌های دینی حضرت علی (ع)
- ۱۳۷ ..... ۴-۳-۱-۳-۴-فداکاری در راه حق
- ۱۳۷ ..... ۴-۳-۱-۳-۵-حق پرستی و خدا جویی
- ۱۳۸ ..... ۴-۳-۱-۳-۶-صبر در برابر ناملایمات
- ۱۳۸ ..... ۴-۳-۱-۳-۷-اخلاص
- ۱۳۹ ..... ۴-۳-۱-۳-۸-انفاق و بخشش
- ۱۳۹ ..... ۴-۳-۱-۳-۹-تواضع و خاکساری
- ۱۴۰ ..... ۴-۳-۱-۳-۱۰-رعایت مساوات
- ۱۴۰ ..... ۴-۳-۱-۳-۱۱-حضرت علی به عنوان قهرمان دینی و مذهبی

- ۱۲-۳-۱-۳-۴-سادگی و عظمت زندگی حضرت علی(ع)..... ۱۴۰
- ۲-۱-۴-بازتاب فروع دین..... ۱۴۱
- ۱-۲-۱-۴-نماز..... ۱۴۱
- ۲-۲-۴-زکات..... ۱۴۳
- ۳-۲-۴-خمس..... ۱۴۵
- ۴-۲-۴-حج..... ۱۴۷
- ۵-۲-۴-روزه..... ۱۴۸
- ۶-۲-۴-جهاد(شهادت در راه خدا)..... ۱۴۹
- ۱-۶-۲-۴-شهادت..... ۱۵۰
- ۳-۱-۴-معجزه..... ۱۵۳
- ۱-۳-۴-دسته اول معجزاتی هستند که به اجرام آسمانی مربوط می شوند..... ۱۵۳
- ۲-۳-۴-دسته دوم معجزاتی هستند که به اعضاء و جوارح ایشان مربوط می شوند..... ۱۵۴
- ۳-۳-۴-دسته سوم معجزاتی هستند که مخصوص وجود ایشان می باشند..... ۱۵۷
- ۱-۳-۳-۴-معراج..... ۱۵۷
- ۲-۳-۳-۴-مهر نبوت..... ۱۵۷
- ۳-۳-۳-۴-سایه نداشتن پیامبر..... ۱۵۸
- ۴-۱-۴-دسته سوم معجزاتی هستند که در رابطه با جمادات از جانب ایشان ظهور می کرد..... ۱۵۸
- ۱-۴-۴-افشاندن سنگ ریزه..... ۱۵۸
- ۲-۴-۴-۱-پرآب شدن چاه کم آب..... ۱۵۹
- ۵-۱-۴-دسته چهارم، معجزاتی هستند که به واسطه انبیاء و اولیاء بر روی جانداران ظهور می کرد..... ۱۶۰
- ۱-۵-۴-شیرآوری میش..... ۱۶۰
- ۲-۵-۴-تنیده شدن تار عنکبوت و آشیانه نهادن کبوتر در دهانه غار..... ۱۶۱

- ۱۶۱-۳-۵-۱-۴-سخن گفتن گوسفند زهرآلود با پیامبر.....
- ۱۶۲-۴-۱-۴-تجلی آیات و احادیث در حمله حیدری.....
- ۱۶۳-۴-۱-۶-۱-اقتباس.....
- ۱۶۴-۴-۱-۶-۲-اشاره.....
- ۱۶۷-۴-۱-۶-۳-ترجمه.....
- ۱۶۹-۴-۱-۷-دعوت به اسلام.....
- ۱۷۲-فصل پنجم: تاریخ.....
- ۱۷۳-۵-۱-۱-تاریخ از نظر لغت.....
- ۱۷۳-۵-۱-۲-تعریف تاریخ.....
- ۱۷۴-۵-۱-۳-انواع تاریخ.....
- ۱۷۴-۵-۱-۳-۱-تاریخ نقلی.....
- ۱۷۴-۵-۱-۳-۲-تاریخ علمی.....
- ۱۷۴-۵-۱-۳-۳-تاریخ تحلیلی.....
- ۱۷۴-۵-۱-۳-۴-تاریخ ترکیبی.....
- ۱۷۵-۵-۱-۴-اعتبار و فایده تاریخ.....
- ۱۷۵-۵-۱-۵-فلسفه تاریخ.....
- ۱۷۶-۵-۱-۶-اهمیت و ارزش تاریخ اسلام.....
- ۱۷۷-۵-۱-۷-اهتمام مسلمانان به تاریخ نگاری.....
- ۱۷۸-۵-۱-۸-معروف ترین مکاتب تاریخ نگاری.....
- ۱۷۸-۵-۱-۸-۱-مکتب تاریخ نگاری حجاز(مدینه) که به ترکیب قرآن، فقه و احکام با موضوعات تاریخی شناخته شده است.....
- ۱۷۸-۵-۱-۸-۲-مکتب تاریخ نگاری عراق (بصره) که با بهره گیری از ادبیات پیش از اسلام به ویژه انساب، ایام و اخبار، به ثبت حوادث پرداخته است.....

- ۳-۸-۱-۵-مکتب تاریخ‌نگاری شام که بیشتر به تأثیر پندارهای جاهلی امویان و در پی کسب مشروعیت سیاسی و دینی حکومت آنان پدید آمده است. ۱۷۸
- ۴-۸-۱-۵-مکتب تاریخ‌نگاری یمن که به نوعی در پاسخ به ادعاهای قومی و قبیله‌ای امویان به وجود آمده است. ۱۷۸
- ۵-۸-۱-۵-مکتب تاریخ‌نگاری ایرانی که ضمن ترجمه آثار کهن فارسی به تدوین مجموعه‌هایی پرداختند که به نوعی احیاگر اندیشه شعوبی‌گری بوده است. ۱۷۸
- ۹-۱-۵-ویژگی‌های تاریخ در حمله حیدری. ۱۷۸
- ۱-۹-۱-۵-تاریخ بر پایه تحلیل. ۱۷۸
- ۲-۹-۱-۵-روایت تاریخ از قول راستگویان و معتمدان. ۱۷۹
- ۳-۹-۱-۵-تاریخ بر پایه امانتداری. ۱۸۰
- ۴-۹-۱-۵-عدم تعصب در نقل وقایع تاریخی. ۱۸۱
- ۱۰-۱-۵-وقایع تاریخی که در حمله حیدری باذل آمده است به شرح زیر می‌باشند. ۱۸۱
- ۱-۱۰-۱-۵-وقایع از بعثت تا قرن اول هجری. ۱۸۱
- ۱-۱۰-۱-۱-۵-بعثت. ۱۸۱
- ۲-۱۰-۱-۵-رفتن خدیجه به نزد ورقه بن نوفل. ۱۸۲
- ۳-۱۰-۱-۵-ایمان آوردن حضرت خدیجه و حضرت علی (ع). ۱۸۲
- ۴-۱۰-۱-۵-اسلام آوردن زید بن حارثه. ۱۸۳
- ۵-۱۰-۱-۵-اسلام آوردن ابوبکر. ۱۸۳
- ۶-۱۰-۱-۵-به شکایت آمدن کفار نزد ابوطالب. ۱۸۴
- ۷-۱۰-۱-۵-هجرت به حبشه. ۱۸۴
- ۸-۱۰-۱-۵-اسلام آوردن حمزه. ۱۸۵
- ۹-۱۰-۱-۵-اسلام آوردن عمر. ۱۸۵
- ۱۰-۱۰-۱-۵-مرگ ابوطالب و حضرت خدیجه. ۱۸۶

- ۱۱-۱-۱۰-۵-معراج پیامبر ۱۸۶
- ۱۲-۱-۱۰-۵-توطئه دارالندوه ۱۸۷
- ۱۳-۱-۱۰-۵-خوابیدن حضرت علی در بستر پیامبر ۱۸۷
- ۱۴-۱-۱۰-۵-ذکر پی بران در طلب پیامبر ۱۸۸
- ۱۵-۱-۱۰-۵-بیرون آمدن حضرت از غار و مواجه شدن با سراقه ۱۸۸
- ۱۶-۱-۱۰-۵-ملحق شدن حضرت علی (ع) به پیامبر در قبا ۱۸۹
- ۱۷-۱-۱۰-۵-ورود پیامبر به شهر مدینه ۱۸۹
- ۱۱-۵-وقایع سال اول هجری ۱۹۰
- ۱-۱۱-۵-سخن گفتن بوذر با گرگ ۱۹۰
- ۲-۱۱-۵-اسلام آوردن سلمان ۱۹۰
- ۱۲-۵-وقایع سال دوم هجری ۱۹۱
- ۱-۱۲-۵-نازل شدن آیات واجب شدن روزه و دادن فطره ۱۹۱
- ۲-۱۲-۵-تغییر قبله ۱۹۲
- ۳-۱۲-۵-ترویج نمودن حضرت علی (ع) و حضرت زهرا(س) ۱۹۲
- ۴-۱۲-۵-روانه شدن عبدالله جحش برای قتال با عمرو بن خضرمی ۱۹۳
- ۵-۱۲-۵-خواب عاتکه عمه پیامبر ۱۹۳
- ۶-۱۲-۵-غزوه بدر ۱۹۴
- ۷-۱۲-۵-وقایعی که در غزوه بدر روی دادند عبارتند از ۱۹۴
- ۱-۷-۱۲-۵-ترغیب نمودن عامر توسط ابوجهل برادر عمرو بن خضرمی ۱۹۴
- ۲-۷-۱۲-۵-کمک و یاری ملائک در غزوه بدر ۱۹۵
- ۳-۷-۱۲-۵-روانه شدن عبدالله بن مسعود به دنبال سر ابوجهل ۱۹۵
- ۴-۷-۱۲-۵-غزوه بنی قینقاع ۱۹۶

- ۱۳-۱-۵-وقایع سال سوم هجری..... ۱۹۷
- ۱-۱۳-۵-غزوة احد..... ۱۹۷
- ۱۴-۱-۵-وقایعی که در غزوة احد روی دادند ۱۹۷
- ۱-۱۴-۵-ترتیب لواها پیش از نبرد..... ۱۹۷
- ۲-۱۴-۵-معاودت عبدالله بن ابی از جنگ..... ۱۹۸
- ۳-۱۴-۵-مخالفت نمودن متابعان ابن جبیر..... ۱۹۸
- ۴-۱۴-۵-شهادت حمزه..... ۱۹۹
- ۵-۱۴-۵-پیکار ابی خلف با پیامبر..... ۱۹۹
- ۶-۱۴-۵-رسیدن خبر شهادت پیامبر به یثرب..... ۲۰۰
- ۷-۱۴-۵-بی تابی پیامبر در شهادت حمزه..... ۲۰۰
- ۸-۱۴-۵-غزوة حمراء الاسد..... ۲۰۱
- ۱۵-۱-۵-وقایع سال چهارم هجری..... ۲۰۱
- ۱-۱۵-۵-حادثه رجیع..... ۲۰۱
- ۲-۱۵-۵-حادثه بئر معونه..... ۲۰۲
- ۳-۱۵-۵-غزوة بنی نضیر..... ۲۰۳
- ۱۶-۱-۵-وقایع سال پنجم هجری..... ۲۰۳
- ۱-۱۶-۵-غزوة بنی مصطلق..... ۲۰۳
- ۲-۱۶-۵-غزوة خندق..... ۲۰۴
- ۱-۱۶-۵-۲-۱-رأی زنی سلمان برای حفر خندق..... ۲۰۴
- ۲-۱۶-۵-۲-۲-روانه شدن حی بن اخطب به نزد کعب اسد..... ۲۰۵
- ۳-۱۶-۵-۲-۳-ضیافت جابر..... ۲۰۵
- ۴-۱۶-۵-۲-۴-روانه شدن سعد بن عباده برای نصیحت کعب اسد..... ۲۰۶

- ۲۰۵-۲-۱۶-۱-۵-رزم حضرت علی و عمرو بن عبدود..... ۲۰۶
- ۲۰۶-۲-۱۶-۱-۵-تدبیر و چاره جویی نعیم بن مسعود در خدمت پیامبر..... ۲۰۷
- ۲۰۷-۲-۱۶-۱-۵-ذکرخواستن بلا از جانب خدا برای سپاه کفر..... ۲۰۷
- ۲۰۸-۲-۱۶-۱-۵-روانه کردن حدیفه برای جاسوسی..... ۲۰۸
- ۲۰۸-۲-۱۶-۱-۵-غزوة بنی قریظه..... ۲۰۸
- ۲۰۹-۱-۱۷-۵-وقایع سال ششم هجری..... ۲۰۹
- ۲۰۹-۱-۱۷-۱-۵-خواب حضرت محمد در رابطه با فتح مکه..... ۲۰۹
- ۲۱۰-۱-۱۷-۲-۵-فرستادن عثمان بن عفّان به نزد ابوسفیان..... ۲۱۰
- ۲۱۰-۱-۱۷-۳-۵-آمدن بدیل خزاعی به نزد پیامبر از جانب مشرکان..... ۲۱۰
- ۲۱۱-۱-۱۷-۴-۵-آمدن عروه بن مسعود از جانب قریش به نزد پیغمبر..... ۲۱۱
- ۲۱۱-۱-۱۷-۵-۵-رسالت حلّیس بن علقمه از جانب قریش..... ۲۱۱
- ۲۱۱-۱-۱۷-۶-۵-آمدن ابوجندل به نزد پیامبر برای ایمان آوردن..... ۲۱۱
- ۲۱۲-۱-۱۷-۷-۵-صلح حدیبیه..... ۲۱۲
- ۲۱۲-۱-۱۷-۸-۵-فرار نمودن بوبصیر از مکه و پناه آوردن به حضرت رسول..... ۲۱۲
- ۲۱۳-۱-۱۷-۹-۵-نامهٔ پیامبر به سران کشورها..... ۲۱۳
- ۲۱۳-۱-۱۷-۱۰-۵-نامهٔ پیامبر به نجاشی..... ۲۱۳
- ۲۱۴-۱-۱۷-۱۱-۵-نامهٔ پیامبر به هرقل پادشاه روم..... ۲۱۴
- ۲۱۴-۱-۱۷-۱۲-۵-نامهٔ پیامبر به خسرو پرویز..... ۲۱۴
- ۲۱۵-۱-۱۷-۱۳-۵-نامهٔ پیامبر به مقوقس پادشاه اسکندریه..... ۲۱۵
- ۲۱۵-۱-۱۷-۱۴-۵-نامهٔ پیامبر به حارث بن ابی شمر..... ۲۱۵
- ۲۱۵-۱-۱۷-۱۵-۵-نامهٔ پیامبر به حاکم یمامه..... ۲۱۵
- ۲۱۶-۱-۱۸-۵-وقایع قرن هفتم هجری..... ۲۱۶

- ۲۱۶ ..... ۱-۱۸-۱-۵-غزوه خيبر
- ۲۱۶ ..... ۱-۱۸-۱-۵-طلب استمداد خيبريان از قبيله غطفان
- ۲۱۷ ..... ۱-۱۸-۱-۵-مقدمه الجيش نمودن عباد
- ۲۱۷ ..... ۱-۱۸-۱-۵-شور و مشورت يهوديان با سلام بن مسكون
- ۲۱۸ ..... ۱-۱۸-۱-۵-سپردن لوا به حباب بن المنذر
- ۲۱۸ ..... ۱-۱۸-۱-۵-سپردن لوا به عمر و ابوبكر
- ۲۱۹ ..... ۱-۱۸-۱-۵-رمدناك بودن چشم حضرت على(ع) در غزوه خيبر
- ۲۲۰ ..... ۱-۱۸-۱-۵-نبرد حارث و حضرت على
- ۲۲۰ ..... ۱-۱۸-۱-۵-محاربه حضرت على و مرحب
- ۲۲۰ ..... ۱-۱۸-۱-۵-كنده شدن در خيبر توسط حضرت على
- ۲۲۱ ..... ۱-۱۸-۱-۵-امان خواهى يهوديان
- ۲۲۱ ..... ۱-۱۸-۱-۵-استقبال پيامبر از حضرت على
- ۲۲۲ ..... ۱-۱۸-۱-۵-ازدواج پيامبر با صفيه دختر حى بن اخطب
- ۲۲۲ ..... ۱-۱۸-۱-۵-زهر دادن پيامبر
- ۲۲۳ ..... ۱-۱۸-۱-۵-مشرف شدن جعفر طيار
- ۲۲۳ ..... ۱-۱۸-۱-۵-رد شمس
- ۲۲۴ ..... ۱-۱۸-۱-۵-رفتن پيامبر به وادالقرى
- ۲۲۴ ..... ۱-۱۹-۵-وقايع سال هشتم هجرى
- ۲۲۴ ..... ۱-۱۹-۵-اسلام آوردن خالد بن وليد، طلحه و عمرو بن عاص
- ۲۲۵ ..... ۱-۱۹-۵-غزوه مؤته
- ۲۲۵ ..... ۱-۱۹-۵-فتح مكه
- ۲۲۶ ..... ۱-۱۹-۵-غزوه حنين